

DR. PUSZTAI ZSUZSANNA¹

SZAKKÉPZÉS 4.0 – ÚJ LEHETŐSÉGEK

A SZAKKÉPZÉSBE

VET 4.0 – NEW OPPORTUNITIES IN

VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING

A kormány 2019 márciusában elfogadta a „SZAKKÉPZÉS 4.0 – A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer választása a negyedik ipari forradalom kihívásaira” elnevezésű stratégiát. A három pillérré – vonzó oktatási környezet, karrierlehetőség és naprakész tudású oktatók – épülő stratégia víziójaként került meghatározásra, hogy a szakképzés minden munkaképes korú magyar állampolgár számára biztosítson legalább egy, a gazdaság igényein alapuló, a munkaerőpiacon elhelyezkedést biztosító, modern szaktudást nyújtó szakmát, illetve szakképesítést. A stratégia ennek elérésére tíz kiemelt fejlesztési területen negyven beavatkozást nevesített, amelyek gyakorlatba való átültetése folyamatosan zajlik. Az alábbiakban ennek áttekintésére kerül sor, kiemelt figyelemmel a gazdaság szakmai igényeinek a szakképzésbe való becsatornázására, valamint a szakképzés és a felsőoktatás kapcsolódási pontjaira.

The mid-term strategy for the renewal of vocational education and training and adult education called „VET 4.0 – answers to the challenges of the 4th Industrial Revolution” was approved by the Government of Hungary in March 2019. The strategy is structured around three pillars: creation of an attractive learning environment, attractive career opportunities for learners, providing VET teachers with up-to-date knowledge. The vision of the strategy is to provide each Hungarian citizen at least one VET qualification with the criteria of this based on the requirements of the labour market, and providing modern VET skills. The strategy defines forty necessary interventions on ten main fields of development that shall serve the achievement of the above target. The implementation of the strategy is in progress currently. The below study aims to give an overview on the actions taken, with a special focus on the implementation of the professional needs of the economy into VET and on the connection of VET and higher education.

1. A SZAKKÉPZÉS HELYE AZ OKTATÁSI RENDSZERBEN

A szakképzés a gazdasági változásokhoz a korábbiaknál jobban igazodni képes, rugalmasabb, a felsőoktatáshoz közelítő szabályozást igényel. Ezt az elvet vette alapul a jogalkotó a

¹ Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal, minőségbiztosítási munkatárs.
DOI: 10.14267/RETP2020.04.05

SZAKKÉPZÉS 4.0 stratégia végrehajtását szolgáló új szakképzési törvény és végrehajtási rendelete megalkotása során. Ezek a köznevelés rendszerétől elkülönülten, önállóan működő rendszerként szabályozzák a szakképzést, lehetőséget adva a szakmai oktatás rugalmas megszervezésére (például egyes tananyagegységek tömbösített formában való oktatására), a duális képzés sajátosságainak figyelembevételére.

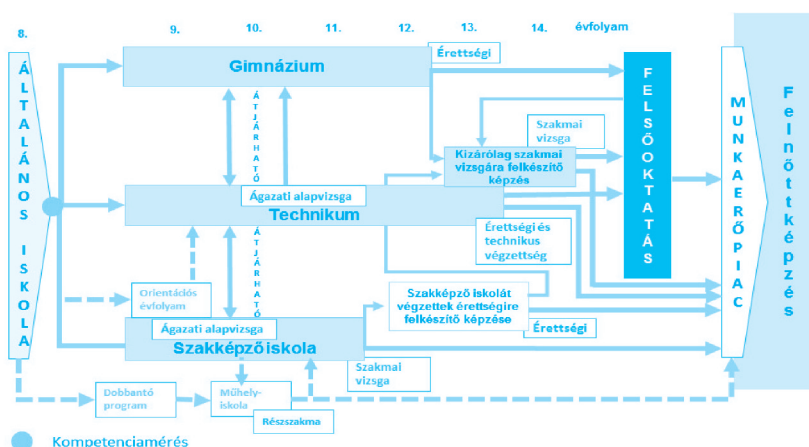
2. A SZAKKÉPZÉS ÚJ INTÉZMÉNYRENDSZERE

Az új szakképzési struktúra felmenő rendszerben kerül bevezetésre. A 2020/2021-es tanévre beiratkozók már a **technikumok** öt éves és a **szakképző iskolák** hároméves képzésére jelentkezhetnek. Azok, akiknek a tanulói jogviszonya korábban keletkezett, tanulmányaikat a régi rendszer szerint fejezik be.

A technikumok a korábbi szakgimnáziumokat, a szakképző iskolák a szakközépiskolákat váltják fel. A szakképző iskola hároméves, közismereti és szakmai oktatásból álló képzése a szakmai vizsgára készíti fel a tanulóit. A technikumban a közismereti oktatás a gimnáziumival azonos tartalommal és óraszámban folyik. A technikumok tanulói tanulmányaik végén érettségi vizsgát és szakmai vizsgát tesznek. A szakmai vizsga a kötelező vizsgatárgyak mellett ötödik érettségi vizsgatárgyként kerül figyelembevételre, emelt szintű vizsgaként. Ez az intézménytípus tehát egyesíti a gimnázium és a szakmatanulás előnyeit.

A **pályaválasztás megkönnyítése, az átjárhatóság biztosítása és a duális képzésben való részvételt megalapozó szakmai alaptudás megszerzése érdekében a tanulók** a technikumban az első két évben, szakképző iskolában az első évben ágazati ismereteket adó **ágazati alapkutatásban, az ágazati alapvizsgát követően** pedig – lehetőség szerint duális képzés keretében zajló – **szakirányú oktatásban** részesülnek. A duális képzésben a tanuló szerződést **szakképzési munkaszerződés** váltja fel, amely a képzés alatt jövedelemhez juttatja és a **munka világához közelíti** a tanulót.

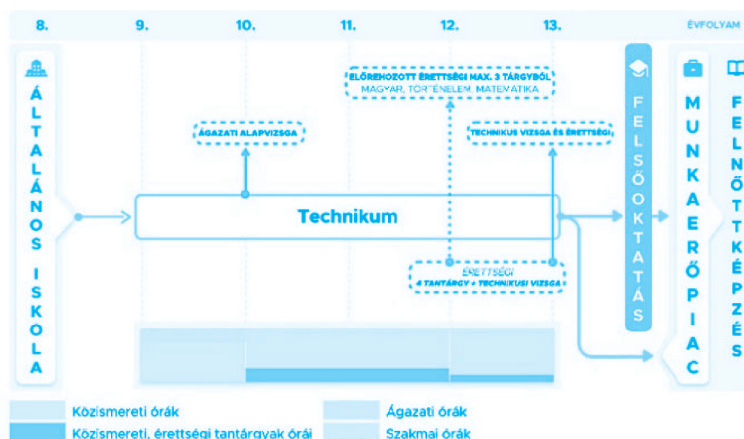
1. ábra A szakképzés megújult intézményrendszere

Forrás: Szakképzés 4.0 – A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira

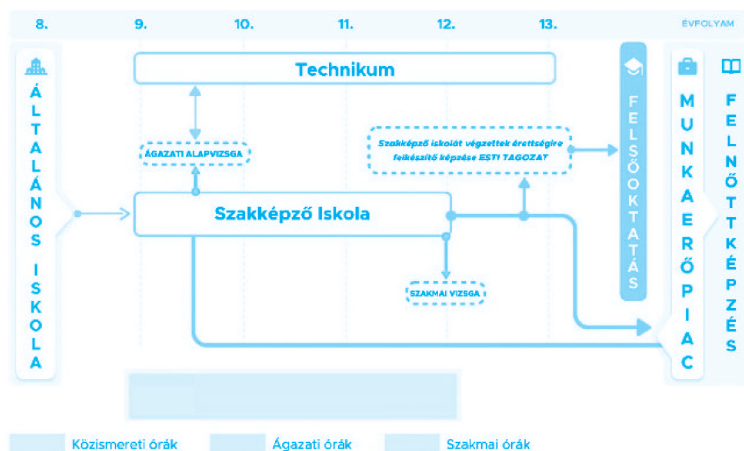
A korábban lemorzsolódott vagy a lemorzsolódás szélén álló fiatalok felzárkózáshoz, munkaerőpiaci integrációjához rugalmas tanulási utat jelentő képzési formák (*orientációs évfolyam, dobantó program és a műhelyiskola*) nyújtanak segítséget.

2. ábra Technikumi oktatás „keresztmetszetben”

Forrás: szakkepzes.ikk.hu

3. ábra: Szakképző iskolai oktatás „keresztmetszetben”

Forrás: szakkepzes.ikk.hu

A **szakmai vizsgát** a képzést folytató intézménytől függetlenül működő **akkreditált vizsgaközpontokban** tehetik majd le a tanulók. Vizsgaközpontként bárki akkreditáltathatja magát, aki az ehhez előírt szigorú feltételeknek megfelel. A megfelelő felkészülési idő biztosítása érdekében 2025. december 31-ig minden szakképző intézmény akkreditált vizsgaközpontként szervezhet szakmai vizsgát a szakképzési törvény átmeneti szabályai szerint.

Az első szakma megszerzésére irányuló ágazati alapoktatásban minden tanulói jogviszonyban lévő tanulónak **szakképzési ösztöndíj** jár, és – tanulmányi eredményüktől függő összegű – ösztöndíjban részesülnek azok a tanulók is, akiknek a szakirányú oktatása valamilyen okból nem duális képzés keretében valósul meg. Az ösztöndíj egy része *pályakezdési juttatásként* kerül kifizetésre, melyre akkor jogosult a tanuló, ha sikeresen befejezi a képzést és szakmát szerez. Ennek mértéke a mindenkorin minimálbérhez igazodóan hozzávetőleg 150 ezer forinttól 300 ezer forintig terjedhet, a szakmai vizsga eredményétől függően. Az ösztöndíj mértéke a szakképző intézményben folyó ágazati alapoktatásban 2020-ban a tanév első napján érvényes kötelező legkisebb munkabér egyhavi összegének 10%-a, azaz 16.100 Ft, míg technikumban 5%-a, azaz 8.500 Ft.

A duális képzésben megvalósuló szakirányú oktatásban az ösztöndíjat felváltja a szakképzési munkaszerződés. Ez alapján a tanuló a végzett munkáért legalább a minimálbér 60%-ának megfelelő, de akár a minimálbér összegét is elérő munkabérre lesz jogosult.

Az állam legfeljebb kettő szakma megszerzését (az első szakmai vizsga befejezéséig, a második szakma esetén legfeljebb három tanéven keresztül), és a szakképző intézményben szervezett szakmai képzéshez kapcsolódó első szakképesítést (lásd 3.2. pont) megszerzését (az első képesítő vizsga befejezéséig) **ingyenesen biztosítja**.

A felnőttek oktatása az eddigieknél rugalmasabban valósulhat meg mind a képzés időtartamát, mind szervezését illetően. A felnőttek szakmai oktatása jellemzően felnőttképzési jogviszonyban történik. A huszonöt év alatti felnőttek választhatnak, hogy tanulmányaikat nappali rendszerben, tanulói jogviszonyban, vagy felnőttképzési jogviszonyban folytatják. Felnőttképzési jogviszonyban a szakmai oktatás időtartama a korábbi tanulmányok, előzetesen megszerzett tudás, illetve szakmai tapasztalat figyelembevételével a negyedére is csökkenthető. A szakképző intézmények az elmélet elsajátítását akár e-learninges formában is biztosíthatják, valamint arra is lesz lehetőség, hogy a képzésben részt vevő szakirányú oktatása az öt foglalkoztató vállalatnál valósuljon meg, függetlenül attól, hogy az egyébként duális képzőhelyként működik-e.

3. A GAZDASÁG IGÉNYEINEK MEGJELENÉSE A SZAKKÉPZÉSBEN

3.1. SZAKKÉPZÉSI INNOVÁCIÓS TANÁCS

A szakképzés országos stratégiai kérdéseinek érdekegyeztetési fórumaként került létrehozásra a **Szakképzési Innovációs Tanács**, amely szakmai döntés-előkészítő, véleményező és javaslattevő országos testületként segíti a szakképzésért felelős miniszter szakképzéssel kapcsolatos feladatainak ellátását. A tanácsban a kormányzati szervek, a szakképző intézmények, fenntartók és érdekvépviseleti szervezetek delegáltjain kívül az országos gazdasági kamarák, szakmai szervezetek, valamint a nagyvállalatok is képviseltetik magukat. A tanács valamennyi, a szakképzési rendszer fejlesztését érintő stratégiai kérdéstről véleményt nyilvánít, a szaktárca mind a SZAKKÉPZÉS 4.0 stratégia, mind a szakképzést szabályozó jogszabályok kidolgozása során támaszkodott a SZIT munkacsoportjainak javaslataira.

3.2. A KÉPZÉSI SZERKEZET MEGHATÁROZÁSA

Az egyes gazdasági ágazatok gazdálkodó szervezeteinek a szakképzés tartalmi szerkezetének folyamatos fejlesztését és korszerűsítését, a munkaerőpiaci igények és a képzési kínálat összehangolását szolgáló szakmai javaslatait az *ágazati készségtanácsok* képviselik. Az ágazati kész-

ségtanácsok 2018-ban kezdték meg munkájukat. Javaslataik alapján került meghatározásra az az Országos Képzési Jegyzéket felváltó **Szakmajegyzéken szereplő 175 szakma**, amelyek elsajátítására a továbbiakban kizárólag szakképző intézmény (technikum vagy szakképző iskola) által szervezhető **szakmai oktatás** keretében van lehetőség, amely sikeres szakmai vizsga esetén államilag elismert középfokú végzettséget és **szakképzettséget** ad.

Az ágazati készség tanácsok javaslatát figyelembe véve a korábbi Országos Képzési Jegyzékben szerepelt, a Szakmajegyzék szakmái között nem megjelenő szakképesítések, szakképesítés-ráépülések egy része – különösen azok, amelyek adott szakmai tevékenység, munkaterület, munkakör stb. betöltéséhez jogszabályban meghatározott képesítési követelményként szükségesek – a képzési struktúra másik halmazát képező **szakmai képzés** keretében megszerezhető **szakképesítések** körében jelenik meg. Ebbe a körbe tartoznak továbbá az egyéb, rövidebb ciklusú („tűszerű”), speciális tartalmú, vagy például adott munkakörhöz kötődő képzések. A szakmai képzés eredményes elvégzéséről kiállított **tanúsítvány** birtokában a képzésben részt vevő a képzőtől független, **akkreditált vizsgaközpontban** teheti le a képesítő vizsgát, aminek sikeres teljesítésével államilag elismert szakképesítést tanúsító **képesítő bizonyítványt** szerez. A szakmai képzések, szakképesítések listája nem kerül jogszabályban kiadásra. A szakmai képzések a szakképzésért felelős miniszter által nyilvántartásba vett **programkövetelmény** alapján szervezhetők, programkövetelményre pedig – fő szabály szerint – bárki javaslatot tehet. E tekintetben kivételt egyes szabályozott szakmához kapcsolódó szakmai képzések képeznek, amelyek programkövetelményét a szakképesítés ágazatáért felelős miniszter által meghatározott tartalommal kell nyilvántartásba venni.

Sajátos nevelési igény esetén vagy műhelyiskolai képzés keretében **részszakma** is szereshető. Részszakmaként az egyes szakmák képzési és kimeneti követelményében határozható meg a szakmának olyan önállóan elkülöníthető része, amely legalább egy munkakör betöltéséhez szükséges kompetenciák megszerzését teszi lehetővé.

Szakmai képzést, valamint részszakmára felkészítő képzést felnőttképző intézmények is szervezhetnek.

4. ábra A szakképzés átalakult rendszere

Forrás: saját szerkesztés

A megyékre, illetve a fővárosra vonatkozó *középtávú képzési szerkezetre* a területileg illetékes gazdasági kamara tesz javaslatot a gazdasági igények és a munkaerőpiaci kereslet figyelembevételével, az adott megyében, illetve a fővárosban a szakképző intézmények, fenntartók, a települési önkormányzatok és a helyi közösségek érdekeinek képviselőjét ellátó gazdálkodó szervezetek képviselői között létrejött előzetes megállapodás alapján. Az intézményfenntartók a középtávú képzési szerkezetre vonatkozó javaslat keretein belül kötik meg a képzési szerkezetüket három évre meghatározó fenntartói megállapodást.

3.3. A SZAKKÉPZÉS TARTALMI MEGÚJÍTÁSA

A szakképzés tartalmi megújításának első lépéseként kidolgozásra került a Szakmajegyzéken szereplő 175 szakma *képzési és kimeneti követelménye*, amelyek meghatározzák a gazdaságnak az adott szakmában dolgozó szakemberekkel szemben támasztott elvárásait, a szakma gyakorlásához szükséges szakmai ismereteket, készségeket és képességeket. Az egyes szakmákhoz tartozó tanulási területek részletes szakmai tartalmának leírását, a tanulási területekhez rendelt tantárgyak és témakörök óraszámait a képzési és kimeneti követelmények alapján elkészült *programtantervek* tartalmazzák. A szakképző intézmények ezen dokumentumok alapján dolgozták, dolgozzák ki saját szakmai programjukat, és ennek részeként a szakképző intézményre konkretizált képzési programjukat.

A szakmai képzés alapjául szolgáló *programkövetelmények* benyújtása és nyilvántartásba vétele folyamatos. A tanulmány készítéséig összesen 162 programkövetelmény került nyilvántartásba vételre. (Mind a szakmai oktatás, mind a szakmai képzés fenti dokumentumai elérhetőek az IKK Innovatív Képzéstámogató Központ honlapján.)

Az ágazati készségtanácsok biztosítják annak lehetőségét, hogy a gazdasági szereplők szakmai igényei a szakképzési tartalmakban is megjelenjenek. Folyamatosan figyelemmel kísérik a saját ágazatukban a szakképzési szerkezet fejlesztését, a gazdasági, munkaerőpiaci, technikai-technológiai folyamatokat, és ennek alapján szakvéleményt adnak a szakmai képzés programkövetelményének nyilvántartásba vételével összefüggésben. Kidolgozott javaslatot tesznek a szakmai oktatás időtartamára, a képzési és kimeneti követelményekre, a tankönyvek és egyéb tanulmányi segédletek tartalmára, a szakképzés képzési rendszerének működtetésére, az ágazati alapoktatás szakmai tartalmának meghatározására és előrejelzést készítenek a szakképzés rövid- és középtávú fejlesztése irányainak, céljainak tervezése, meghatározása érdekében.

3.4. DUÁLIS SZAKMAI OKTATÁS

A szakképzési törvény és végrehajtási rendelete arra a – *SZAKKÉPZÉS 4.0* stratégiában meghatározott – elvre épül, hogy a szakképzés hatékonyságának növelése, a megfelelően képzett munkaerő rendelkezésre állásának biztosítása érdekében elsődleges cél, hogy a tanulók szakirányú oktatása duális formában történjen.

A szakképző intézményeknek képzési programjukat a duális partnerekkel együttműködésben, a helyi munkaerőpiaci igények ismeretében kell elkészíteni az iskolában és a duális partnerrel oktatott tananyagelemek **közös meghatározásával**. Ezen túlmenően a szakirányú oktatásban részt vevő duális képzőhelyeknek is rendelkeznie kell saját képzési programmal.

A duális képzés hatékonyságának növelését szolgálja, hogy a vállalatok közreműködhetnek az ágazati alapvizsgát követően duális képzés keretében náluk alkalmazásra kerülő tanulók kiválasztásában.

3.5. KÉPZŐKÖZPONTOK

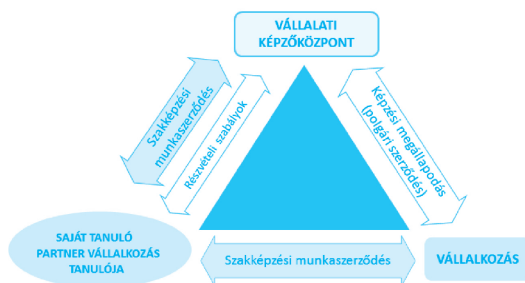
A duális képzőhely és a szakképző intézmény együttműködésének több formája lehetséges a helyi igényeknek megfelelően. A hagyományos együttműködési formán túl az új szakképzési törvény lehetőséget biztosít különböző típus *képzőközpontok* létrehozására. Azok a vállalkozások például, amelyek önállóan a szakmának csak egy részét képesek oktatni, illetve a duális képzőhelyi követelményeknek együttesen tudnak megfelelni, *ágazati képzőközpont* létrehozásával vehetnek részt a szakképzésben.

5. ábra Ágazati képzőközpont lehetséges modellje

Forrás: Szakképzési Innovációs Tanács „Ágazati és nagyvállalati képzőközpontok finanszírozása és szabályozása” munkacsoportja

6. ábra: Vállalati képzőközpont lehetséges modellje

Forrás: Szakképzési Innovációs Tanács „Ágazati és nagyvállalati képzőközpontok finanszírozása és szabályozása” munkacsoportja

A szakképzési törvény értelmében ágazati képzőközpontként a duális képzőhelyi követelményeknek való együttes megfelelés érdekében történő együttműködés céljából legalább négy mikro- vagy kisvállalkozás által vagy legalább két középvállalkozás vagy nagyvállalat által vagy a

gazdálkodó szervezet és a szakképzési centrum legfeljebb hatvanszázalékos tulajdoni hányadával együttesen létrehozott nonprofit gazdasági társaság működhet.

Önállóan vagy más gazdálkodó szerv megbízása alapján szakirányú oktatás folytatása céljából a saját tanműhellyel rendelkező, a mikro-, kis- és középvállalkozásnál nagyobb gazdálkodó szervezet, ha utolsó éves nettó árbevételének legalább kilencven százaléka vállalkozási tevékenységből származik, saját szervezetén belül *vállalati képzőközpontot* működtethet.

A képzőközpontok harmadik típusa, a *tudásközpont* a 4.2. pontban kerül bemutatásra.

3.6. MŰHELYISKOLÁK

A *műhelyiskola* a szakmai oktatás új megközelítését jelenti: egy mester és egy pedagógiai mentor mellett addig marad a tanuló a képzésben, míg részzakmát nem szerez. Aki végzettség nélkül hagyja el az iskolai rendszerű szakképzést, a műhelyiskolában még megszerezheti a szakmai végzettséget. A műhelyiskolában a tanulónak a végzettség megszerzése nem tanévhez kötött, maximum két évig tart, a szakma tanulása a gyakorlati képzés helyszínén történik. A műhelyiskola rugalmasabb oktatásszervezésére tekintettel nincsenek kötelező közismereti tantárgyak. Minden ismeret a részzakmához kötődik, amelyet a tanuló a mestertől sajátít el. A szakképző iskolák bázisán működő műhelyiskolai képzés beindítása segíti a végzettség nélküli iskolaelhagyás és a lemorzsolódás csökkentését. Idén szeptemberben pilot jelleggel hét szakképző intézmény indított műhelyiskolai képzést, összesen 84 résztvevővel. A fejlesztések célja, hogy minél több vállalkozás működjön közre a műhelyiskolai képzésben akár képzési helyszín, akár a képzésben aktívan részt vevő szakemberek (mesterek) biztosításával.

3.7. PÁLYAORIENTÁCIÓ

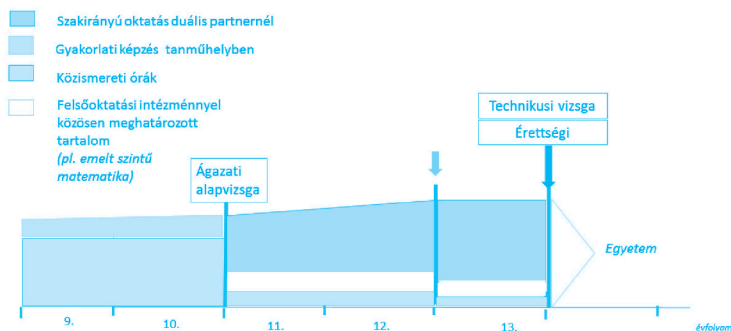
A vállalatoknak lehetőségük van bekapcsolódni az elsősorban általános iskolásokat célzó pályorientációs tevékenységbe. Alkalmas terepet jelentenek erre akár a szakképzési centrumokban létrehozott Digitális Közösségi Alkotóműhelyek, akár a különböző szervezetek pályorientációs rendezvényei.

4. A SZAKKÉPZÉS ÉS A FELSŐOKTATÁS EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEI

4.1. OKLEVELES TECHNIKUSKÉPZÉS

A technikumokban tanulók az ún. *okleveles technikusképzés* keretében a technikum és egy felsőoktatási intézmény által közösen kidolgozott szakmai program alapján zajló, magasabb szintű szakmai ismereteket adó képzést is választhatnak. Azáltal, hogy a képzés a középfokú és a felsőfokú képzési tartalmak és duális képzés összehangolásával, egyetemi oktatók bevonásával valósul meg, a felsőfokú tanulmányok során kreditbeszámításra és a képzési idő rövidítésére van lehetőség. Az okleveles technikusképzés folytatásának feltételrendszere jelenleg kidolgozás alatt áll.

7. ábra: Okleveles technikusképzés „keresztmetszetben”

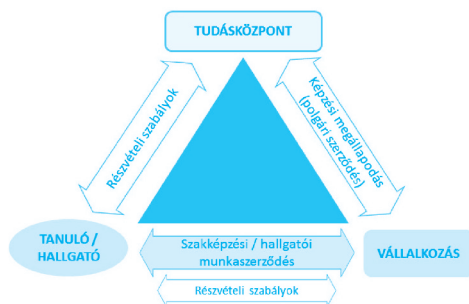

Forrás: Pölöskei Gáborné helyettes államtitkár XXII. Országos Közoktatási Szakértői Konferencián tartott előadása

4.2. TUDÁSKÖZPONTOK

A szakirányú oktatás és a nemzeti felsőoktatásról szóló törvény szerinti duális képzés egy képzőközpontban történő megvalósítása céljából a felsőoktatási intézmény és a szakképzési centrum együttesen legalább ötvenegy százalékos tulajdoni hányadával létrehozott nonprofit gazdasági társaság **tudásközpontként** működhet. A tudásközpont tevékenysége irányulhat a középfokú és felsőfokú oktatás összehangolásával megvalósuló duális képzésre, kutatás-fejlesztésre és innovációra, és akár termelő tevékenységre is, emellett részt vehet a pályaorientációban, valamint átvállalhatja a tudásközpontban részes gazdálkodó szervezetek szakképzési hozzájárulással kapcsolatos adminisztratív feladatait.

8. ábra: A tudásközpont lehetséges modellje

Forrás: Szakképzési Innovációs Tanács „Ágazati és nagyvállalati képzőközpontok finanszírozása és szabályozása” munkacsoportja

4.3. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS EGYÉB FORMÁI

A szakképző intézmények és a felsőoktatási intézmények együttműködésére a fentiekén kívül egyéb formában is sor kerülhet. Képzési jellegű együttműködés valósulhat meg a tanártovábbképzések terén (például a szakmai tanárképzésbe gyakorló iskolaként való bekapcsolódással), az oktatásba történő kölcsönös bekapcsolódással, valamint egyéb területeken, mint a pályaorientáció, karrierút tervezés, innováció, de akár beruházások, fejlesztések közös tervezésével is.